

3.119. Знайдзіце пункты экстрэмуму і экстрэмуму функцыі:

а) $f(x) = 5 - 4x - x^2$;   б) $f(x) = 3x - x^3$;   в) $f(x) = x + \frac{1}{x}$.

3.120. Знайдзіце максімум функцыі $f(x) = (x - 4)^2(x - 1)$. Ці можна знайсці мінімум гэтай функцыі?

3.121. Знайдзіце прамежкі манатоннасці і пункты экстрэмуму функцыі:

а) $f(x) = x^3 - 3x$;   б) $f(x) = 2x^3 - 6x^2 - 18x + 5$.

3.122*. Знайдзіце прамежкі нарастання і прамежкі спадання, а таксама пункты экстрэмуму функцыі $f(x) = \frac{x^2 + 9}{x}$.

3.123. Выкарыстайце ўласцівасці каранёў n -й ступені і знайдзіце значэнні выразаў $\sqrt[3]{a} \cdot \sqrt[3]{b}$ і $\sqrt[4]{m} : \sqrt[4]{n}$, калі:

а) $a = 25$, $b = 5$, $m = 3$, $n = 243$;
 б) $a = 0,27$, $b = 0,1$, $m = 0,6$, $n = 9,6$;
 в) $a = 3\frac{4}{7}$, $b = \frac{5}{49}$, $m = \frac{5}{8}$, $n = \frac{2}{125}$.

3.124. Знайдзіце прамежкі манатоннасці функцыі:

а) $f(x) = (x - 3)^2 - 1$;   б) $f(x) = -2(x + 5)^2 + 7$.

3.125. Рашыце ўраўненне:

а) $\sin\left(\frac{x}{2} - \frac{\pi}{3}\right) + \frac{1}{2} = 0$;   б) $\sqrt{2} \cos\left(5x - \frac{\pi}{4}\right) + 1 = 0$.

3.126. Выканайце дзеянні:

$$\left(\frac{3a}{a+5} - \frac{8a}{a^2+10a+25} \right) : \frac{3a+7}{a^2-25} + \frac{5a-25}{a+5}.$$

§ 21. Прымяненне вытворнай да даследавання функцый

3.127. Пабудуйце графік функцыі:

а) $y = \frac{3}{x}$;   б) $y = \sqrt{x}$;   в) $y = x^3$;   г) $y = |x|$.

3.128. Прымяніце алгарытм пабудовы графіка функцыі

$$g(x) = -x^2 + 6x - 2.$$

3.129. Пабудуйце графік функцыі $y = 3(x - 1)^2$, выкарыстаўшы пераўтварэнне графіка функцыі $y = 3x^2$.

Даследаванне функцый з дапамогай вытворнай дазваляе вывучаць уласцівасці розных функцый, напрыклад цэлых рацыянальных і дробава-рацыянальных.

Алгарытм даследавання функцыі з дапамогай вытворнай

- ① Знайсці абсяг вызначэння функцыі.
- ② Даследаваць функцыю на цотнасць.
- ③ Знайсці, калі магчыма, нулі функцыі (пункты перасячэння графіка з воссю абсцыс), для гэтага рашыць ураўненне $f(x) = 0$.
- ④ Знайсці пункт перасячэння графіка з воссю ардынат, для гэтага вылічыць значэнне функцыі ў пункце 0, г. зн. $f(0)$.
- ⑤ Знайсці прамежкі манатоннасці, пункты экстрэмуму і экстрэмуны функцыі.
- ⑥ Пабудаваць графік, выкарыстаўшы вынікі даследавання.

Разгледзім некаторыя прыклады даследавання функцый і пабудовы іх графікаў.

Прыклад 1. Даследуйце функцыю $f(x) = x^3 + 4x^2 + 4x$ і пабудуйце яе графік.

Рашэнне. ① Знайдзем абсяг вызначэння функцыі: $D(f) = \mathbf{R}$.

② Даследуем функцыю на цотнасць: $f(-x) = (-x)^3 + 4(-x)^2 + 4(-x) = -x^3 + 4x^2 - 4x$, г. зн. $f(-x) \neq f(x)$ і $f(-x) \neq -f(x)$, значыць, функцыя не з'яўляецца ні цотнай, ні няцотнай.

③ Знайдзем нулі функцыі, для гэтага рэшым ураўненне $f(x) = 0$:

$$x^3 + 4x^2 + 4x = 0; \quad x(x^2 + 4x + 4) = 0; \quad x(x+2)^2 = 0; \quad \begin{cases} x = 0, \\ x = -2. \end{cases}$$

④ Знайдзем пункт перасячэння графіка з воссю ардынат, для гэтага вылічым: $f(0) = 0^3 + 4 \cdot 0^2 + 4 \cdot 0 = 0$.

⑤ Знайдзем прамежкі манатоннасці, пункты экстрэмуму і экстрэмуны функцыі: $f'(x) = 3x^2 + 8x + 4$; $f'(x) = 3(x+2)\left(x + \frac{2}{3}\right)$.

$$x_{\max} = -2, \quad f_{\max} = f(-2) = (-2)^3 + 4 \cdot (-2)^2 + 4 \cdot (-2) = 0;$$

$$x_{\min} = -\frac{2}{3}, \quad f_{\min} = f\left(-\frac{2}{3}\right) = \left(-\frac{2}{3}\right)^3 + 4 \cdot \left(-\frac{2}{3}\right)^2 + 4 \cdot \left(-\frac{2}{3}\right) = -1\frac{5}{27}.$$

Атрыманыя вынікі запішам у табліцу.

x	$(-\infty; -2)$	-2	$(-2; -\frac{2}{3})$	$-\frac{2}{3}$	$(-\frac{2}{3}; +\infty)$
$f'(x)$	+	0	-	0	+
$f(x)$	нарастае 	0 max	спадае 	$-1\frac{5}{27}$ min	нарастае

⑥ Пабудуем графік, выкарыстаўшы вынікі даследавання.

а) Адзначым пункты перасячэння графіка функцыі з восьмі каардынат па выніках пунктаў 3 і 4 даследавання (рыс. 153, а).

б) Адзначым экстрэмы па выніках пункта 5 даследавання (рыс. 153, б).

в) Дабудуем графік на прамежках нарастання і спадання функцыі (рыс. 153, в).

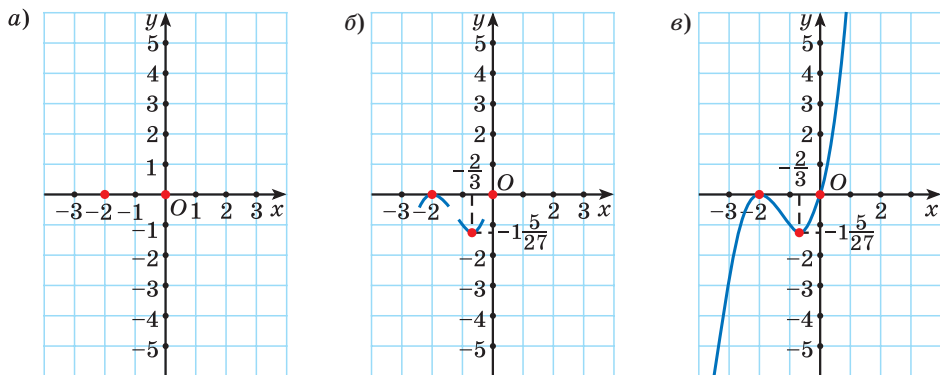

Рис. 153

Прыклад 2. Даследуйце функцыю $f(x) = 0,75x^4 - x^3 - 3x^2$ і пабудуйце яе графік.

Рашэнне. Выкарыстаем алгарытм даследавання графіка функцыі з дапамогай вытворнай:

① $D(f) = \mathbf{R}$.

② $f(-x) = 0,75(-x)^4 - (-x)^3 - 3(-x)^2 = 0,75x^4 + x^3 - 3x^2$,

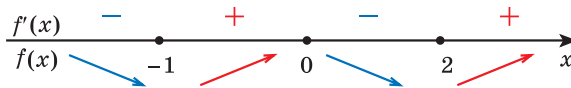
г. зн. $f(-x) \neq f(x)$ і $f(-x) \neq -f(x)$, значыць, функцыя не з'яўляецца ні цотнай, ні няцотнай.

$$\textcircled{3} \quad 0,75x^4 - x^3 - 3x^2 = 0; \quad 3x^4 - 4x^3 - 12x^2 = 0; \quad x^2(3x^2 - 4x - 12) = 0;$$

$$\begin{cases} x^2 = 0, \\ 3x^2 - 4x - 12 = 0; \end{cases} \begin{cases} x = 0, \\ x = \frac{2 + 2\sqrt{10}}{3}, \\ x = \frac{2 - 2\sqrt{10}}{3}; \end{cases} \begin{cases} x = 0, \\ x \approx 2,8, \\ x \approx -1,4. \end{cases}$$

$$\textcircled{4} \quad f(0) = 0,75 \cdot 0^4 - 0^3 - 3 \cdot 0^2 = 0.$$

$$\textcircled{5} \quad f'(x) = 3x^3 - 3x^2 - 6x; \quad f'(x) = 3x(x^2 - x - 2); \quad f'(x) = 3x(x - 2)(x + 1).$$

$$x_{\min} = -1, \quad f_{\min} = f(-1) = 0,75 \cdot (-1)^4 - (-1)^3 - 3 \cdot (-1)^2 = -1,25;$$

$$x_{\max} = 0, \quad f_{\max} = f(0) = 0,75 \cdot 0^4 - 0^3 - 3 \cdot 0^2 = 0;$$

$$x_{\min} = 2, \quad f_{\min} = f(2) = 0,75 \cdot 2^4 - 2^3 - 3 \cdot 2^2 = -8.$$

Винікі дослідження записам у таблицю.

x	$(-\infty; -1)$	-1	$(-1; 0)$	0	$(0; 2)$	2	$(2; +\infty)$
$f'(x)$	-	0	+	0	-	0	+
$f(x)$	спадає 	$-1,25$ min	наростає 	0 max	спадає 	-8 min	наростає

$\textcircled{6}$ Побудуем графік, викаристаўшы винікі дослідження (рис. 154).

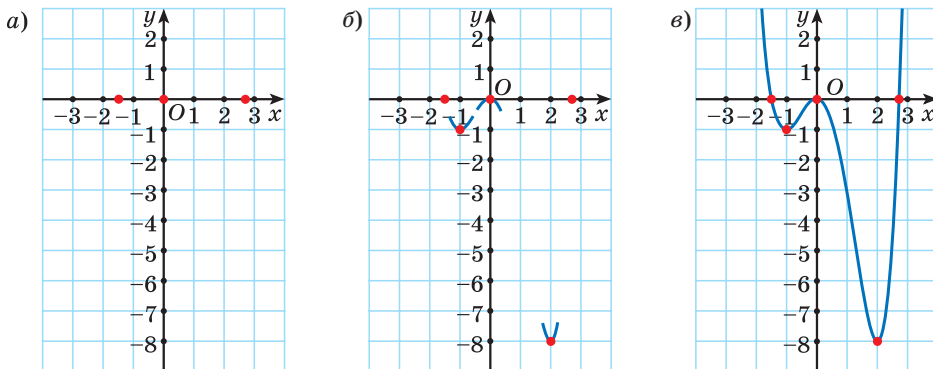

Рис. 154

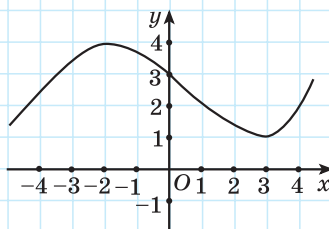

Прыклады асноўных заданняў і іх рашэнні

1. Пабудуйце графік функцыі, калі некаторыя яе ўласцівасці адлюстраваны ў табліцы:

x	$(-\infty; -2)$	-2	$(-2; 3)$	3	$(3; +\infty)$
$f'(x)$	+	0	-	0	+
$f(x)$	нарастае 	4 max	спадае 	1 min	нарастае

Рашэнне. Напрыклад:

2. Даследуйце функцыю $f(x) = \frac{x^4}{2} - 4x^2 - 4,5$ і пабудуйце яе графік.

Рашэнне. Выкарыстаем алгарытм даследавання графіка функцыі з дапамогай вытворнай:

① $D(f) = \mathbb{R}$.

② $f(-x) = \frac{(-x)^4}{2} - 4(-x)^2 - 4,5 = \frac{x^4}{2} - 4x^2 - 4,5 = f(x)$, значыць, функцыя цотная, г. зн. яе графік сіметрычны адносна восі ардынаты.

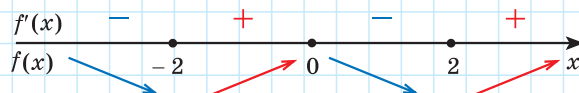
③ $\frac{x^4}{2} - 4x^2 - 4,5 = 0$; $x^4 - 8x^2 - 9 = 0$. Няхай $t = x^2$, тады ўраўненне прымае выгляд

$$t^2 - 8t - 9 = 0; \begin{cases} t = 9, \\ t = -1; \end{cases} \begin{cases} x^2 = 9, \\ x^2 = -1; \end{cases} \begin{matrix} x^2 = 9; \\ \end{matrix} \begin{cases} x = 3, \\ x = -3. \end{cases}$$

Графік функцыі перасякае вось абсцыс у пунктах $(3; 0)$ і $(-3; 0)$.

④ $f(0) = \frac{0^4}{2} - 4 \cdot 0^2 - 4,5 = -4,5$. Графік функцыі перасякае вось ардынаты ў пункце $(0; -4,5)$.

⑤ $f'(x) = 2x^3 - 8x$; $f'(x) = 2x(x^2 - 4)$; $f'(x) = 2x(x - 2)(x + 2)$.

$$x_{\min} = -2, f_{\min} = f(-2) = \frac{(-2)^4}{2} - 4 \cdot (-2)^2 - 4,5 = -12,5;$$

$$x_{\max} = 0, f_{\max} = f(0) = \frac{0^4}{2} - 4 \cdot 0^2 - 4,5 = -4,5;$$

$$x_{\min} = 2, f_{\min} = f(2) = \frac{2^4}{2} - 4 \cdot 2^2 - 4,5 = -12,5.$$

x	$(-\infty; -2)$	-2	$(-2; 0)$	0	$(0; 2)$	2	$(2; +\infty)$
$f'(x)$	-	0	+	0	-	0	+
$f(x)$	спадає 	$-12,5$ min	наростає 	$-4,5$ max	спадає 	$-12,5$ min	наростає

⑥ Побудуем графік функції (рис. 155).

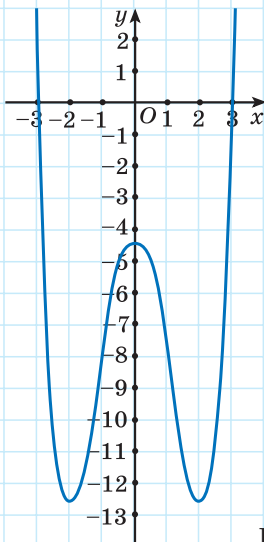

Рис. 155

3. Даследуйце функцыю $f(x) = 3x^5 - 5x^3 + 4$ і пабудуйце яе графік.

Рашэнне. Выкарыстаем алгарытм даследавання графіка функцыі з дапамогай вытворнай:

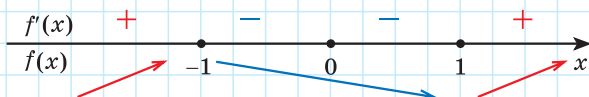
① $D(f) = \mathbb{R}$.

② $f(-x) = 3(-x)^5 - 5(-x)^3 + 4 = -3x^5 + 5x^3 + 4$, паколькі $f(-x) \neq f(x)$ і $f(-x) \neq -f(x)$, то функцыя не з'яўляецца ні цотнай, ні няцотнай.

③ Графік функцыі перасякае вось абсцыс паміж пунктамі -2 і -1 , паколькі $f(-2) < 0$, а $f(-1) > 0$.

④ $f(0) = 3 \cdot 0^5 - 5 \cdot 0^3 + 4 = 4$. Графік функцыі перасякае вось ардынат у пункце $(0; 4)$.

⑤ $f'(x) = 15x^4 - 15x^2$; $f'(x) = 15x^2(x^2 - 1)$; $f'(x) = 15x^2(x - 1)(x + 1)$.

$$x_{\max} = -1, f_{\max} = f(-1) = 3 \cdot (-1)^5 - 5 \cdot (-1)^3 + 4 = 6;$$

$$x_{\min} = 1, f_{\min} = f(1) = 3 \cdot 1^5 - 5 \cdot 1^3 + 4 = 2.$$

x	$(-\infty; -1)$	-1	$(-1; 0)$	0	$(0; 1)$	1	$(1; +\infty)$
$f'(x)$	+	0	-	0	-	0	+
$f(x)$	нарас- тае 	6 max	спадае 	4 *пункт перагібу	спадае 	2 min	нарас- тае

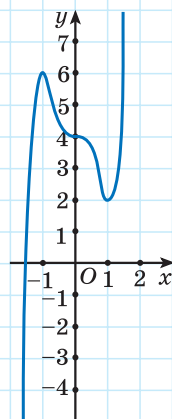

Рис. 156

⑥ Пабудуем графік функцыі (рис. 156).

1. Калі на некаторым прамежку з абсягу вызначэння вытворная функцыі $f(x)$ дадатная, то:

а) $f(x) > 0$ на гэтым прамежку;

б) графік функцыі $f(x)$ не перасякае вось абсцыс на гэтым прамежку;

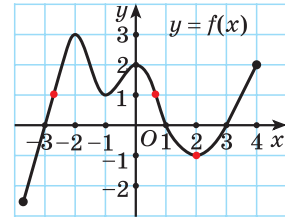
в) функцыя $f(x)$ не спадае.

Выберыце правільныя адказы.

2. Функцыя $y = f(x)$ зададзена графічна (рыс. 157). Вызначце знак:

а) функцыі $f(x)$;

б) вытворнай функцыі $f'(x)$ у адзначаных на графіку пунктах.

Рыс. 157

3.130. Выкарыстайце алгарытм даследавання графіка функцыі з дапамогай вытворнай і пабудуйце графік функцыі:

а) $f(x) = x^3 - 3x$;   б) $f(x) = x^3 - 3x^2$;

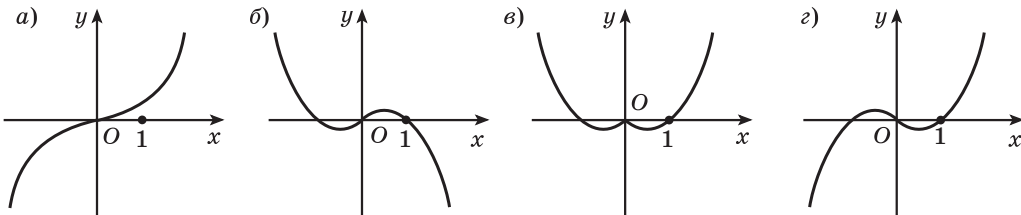
в) $f(x) = \frac{x^3}{3} + x^2$;   г) $f(x) = 2x^2 - x^3$.

3.131. Даследуйце функцыю і пабудуйце яе графік:

а) $f(x) = x^3 + 6x^2 + 9x$;   б) $f(x) = 2x^2 - x^3 - x$;

в) $f(x) = 2x^3 - 6x^2 + 4$;   г) $f(x) = -\frac{x^3}{3} + 4x + 4$.

3.132. З графікаў функцый, паказаных на рысунку 158, выберыце графік функцыі $f(x) = x^3 - x$.

Рыс. 158

3.133. Вызначце, колькі агульных пунктаў мае прамая $y = 2$ і графік функцыі:

а) $f(x) = x^4 - 2x^2$;   б) $f(x) = 2x^4 - x$;

в) $f(x) = 5x^4 - 4x^5$;   г) $f(x) = x^4 - 4x^3 + 9$.

3.134. Даследуйце функцыю і пабудуйце яе графік:

а) $f(x) = x^4 - 8x^2 + 8$;   б) $f(x) = 24x^2 + 9x^4 - 2x^6$.

3.135. Даследуйце функцыю, пабудуйце яе графік і знайдзіце колькасць каранёў ураўнення $f(x) = -5$, калі:

а) $f(x) = (x-1)^2(x+1)$;   б) $f(x) = 4x^2(x-2)^2$.

3.136. Даследуйце функцыю $y = \frac{x^3}{3} + \frac{9}{4}x^2 + 2x - 3$ і пабудуйце яе графік.

3.137. З графікаў функцый, паказаных на рысунку 159, выберыце графік функцыі $f(x) = x^3 - x^2 - x$.

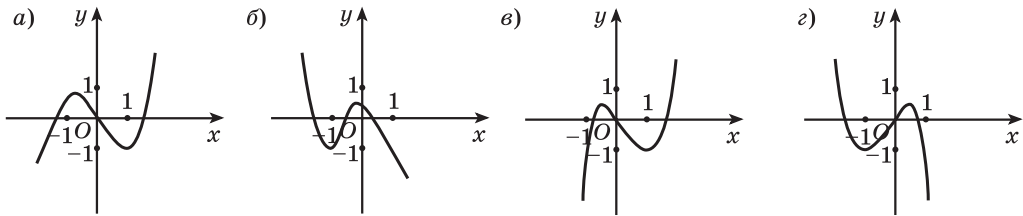

Рис. 159

3.138. Выкарыстаўце алгарытм даследавання графіка функцыі з дапамогай вытворнай і пабудуйце графік функцыі:

а) $f(x) = x^3 - 3x$;   б) $f(x) = 9x - x^3$.

3.139. Даследуйце функцыю і пабудуйце яе графік:

а) $f(x) = 5x^3 - 3x^5$;   б) $f(x) = x^3 - 4x^2 + 4x$.

3.140. Вызначце, колькі агульных пунктаў маюць прамая $y = -1$ і графік функцыі $f(x) = x^6 - 3x^4 - 9x^2$.

3.141. Даследуйце функцыю $f(x) = (2x-4)(x+1)^2$, пабудуйце яе графік і знайдзіце колькасць каранёў ураўнення $f(x) = 4$.

3.142. Даследуйце функцыю $y = 6 - \frac{x^3}{3} - \frac{7}{4}x^2 - \frac{5}{2}x$ і пабудуйце яе графік.

3.143. З графікаў функцый, паказаных на рысунку 159, выберыце графік функцыі $f(x) = -x^3 - x^2 + x$.

3.144. Дакажыце тоеснасць $\sin\left(\frac{\pi}{6} + \alpha\right) - \cos\left(\alpha - \frac{2\pi}{3}\right) = \cos \alpha$.

3.145. Рашыце ўраўненне:

а) $\sqrt{x} = x - 2$;   б) $\sqrt{x^2 + x - 1} = \sqrt{x}$.

3.146. Вылічыце:

а) $\frac{16^2 \cdot 3^5}{12^4}$;   б) $\frac{8^5 \cdot 3^4}{48^3}$;   в) $\frac{15^{10}}{25^4 \cdot 3^9}$;   г) $\frac{10^3 \cdot 6^2}{4^4 \cdot 5^4}$.

3.147. Скараціце дроб:

а) $\frac{7x^2 - 6x - 1}{7x + 1}$;   б) $\frac{1 - 4x^2}{2x^2 - 5x - 3}$.

§ 22. Найбольшае і найменшае значэнні функцыі

3.148. Знайдзіце найменшае значэнне функцыі:

а) $y = x^2 - 2x - 3$;   б) $y = 2\cos 3x$;
в) $y = 3\sin x - 1$;   г) $y = |x| - 5$.

3.149. Знайдзіце найбольшае значэнне функцыі:

а) $g(x) = -x^2 + 6x - 2$;   б) $y = 5\cos x$;
в) $y = -2\sin x - 1$;   г) $y = -|x| - 1$.

Разгледзім задачу. Для ўпакоўкі падарунка вырабілі скрыначку, якая мае форму прамавугольнага паралелепіпеда з квадратнай асновай. Скрыначку ўпрыгожылі, абклеіўшы ўсе яе канты каляровай стужкай (рыс. 160). Усяго спатрэбілася 3,6 м стужкі. Знайдзіце памеры скрыначкі, калі вядома, што яе аб'ём найбольшы.

Рыс. 160

Рашэнне. Абазначым старану асновы скрыначкі праз x м ($x > 0$), а вышыню — праз b м. Тады даўжыня стужкі роўна суме даўжынь усіх кантаў скрыначкі: $8x + 4b = 3,6$.

Аб'ём скрыначкі роўны $V(x) = x^2b$. З роўнасці $8x + 4b = 3,6$ выразім $b = 0,9 - 2x$, тады $V(x) = x^2(0,9 - 2x)$ і $0,9 - 2x > 0$, г. зн. $x < 0,45$.

Атрымалі функцыю $V(x) = x^2(0,9 - 2x)$, для якой трэба знайсці найбольшае значэнне пры $0 < x < 0,45$.

Для рашэння задач на адшуканне найбольшага (найменшага) значэння функцыі карыстаюцца вытворнай функцыі.

Разгледзім функцыю $y = f(x)$ для $x \in [a; b]$. Калі ўнутры адрэзка $[a; b]$ няма крытычных пунктаў, тады яна нарастае ці спадае на адрэзку $[a; b]$